

Szövetkezet

1958 DEC 6.

„Ha mégegyszer születnék, akkor se tudnék másképp élni...”

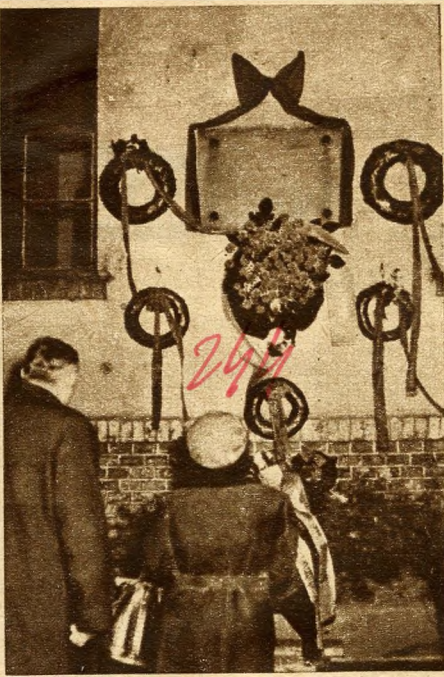
A nagy sárga épület bejárata felett, az ötágú csillag alatt, vörös drapéria leng, a kapu alatt piros nyílak, mint hívó karok mutatják merre van a kommunista párt negyven évéről emlékező kiállítás... — mégis Holler bácsi, teljes nevén Holler Mihály, öreg kalocsai kubikos, sokat üldözött veterán kommunista, mikor a kapuhoz közeledik így szól:

— Az embernek még ma is reszket a gyomra, mikor ezt az épületet meglátja.

Pedig Holler bácsi ebbe házba, a hajdani margitkörtől katonai és politikai fogházba, soha sem került, de megjárta helyette nem is egyszer a Pestvidéki Fogházat, a Gyűjtőt, ült a szegedi Csillagban is — összesen több mint hét évet.

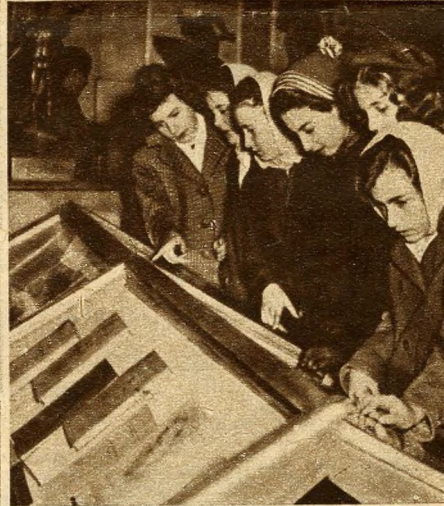
S most itt az egykori tárgyaló teremben, ahol annyi kommunista halálos ítélete hangzott el, az üveglapok alatt már mindaz, amit 1917-től 1945-ig Holler bácsi átélt, csak megsárgult újságok, fákó fényképek elmosódott levelek őrzik emléket.

— Gyere csak Macuska — szólítja az egyik üveglap elé feleségét, a vékonyka kis asszonyt, kinek mosolygós, derűs arca mit

Mennyi hős kommunistát végeztek ki ezen a helyen — a hajdani hirhedt Margit körüli fogház udvarán.

A Lajos utcai leányiskola tanuló a párt 45-ös harcainak emlékeit nézegetik: „...Mi még csak akkor születtünk...!”

Megelevenedik a múlt... Mintha magát látná Holler bácsi a börtönudvaron sétáló foglyokban.
(Horváth Gizli felvételei)

sem árul el a lebukások és börtönévek alatt átélt gyötrelmes félelmekből, szívszorogató várakozásokból, nélkülözésekből, üldözésekből. Nézik együtt a Gallilei füzeteket, a megsárgult „elfogató parancsokat”, az ismerős „nyalókákat”, melyek egyike az éhségfelvonulásra hívja a munkásokat... és nézi Holler bácsi a régi elvtársak fényképeit... „ez velem ült a Csillagban”... ezt szegényt kivégezték... ez ma is él...

A teremben csend van, mint a temetőben, csak suttozva mutatják egymásnak: ... itt volt a bírói emelvény, itt álltak Korvin Ottó, László Jenő, Horváth Mihály és Gombos Ferenc, mikor a halálos ítéletüket hallgatták. S itt álltak a fényképen az akasztófák, melyeknek árnyéka oly sokszor rávetődött Holler bácsi hatalmas alakjára is...

S akkor, ebbe az emlékező csendbe beviharzik egy sereg kislány — maga a fiatalság, maga a jelen... Nagy lányok, kislányok vegyesen tíz, tizenhárom évesek. Mint hangos madársereg, csivitelnek s repdesnek egyik helyről a másikra. A kicsik szeme az elmaradt földrajzóra feletti örömtől ragyog, miközben hetvenkedve lökdösi egymást a sorban... Nem a tizennégy évnyi, hanem emberöltőnyi távolságba tűnik egyszeriben mindaz, ami itt van...
Vagy még sem?
Egy nyolcadikos lány az egyik üvegvitrin előtt felkiált:

— Ez 1956-ban történt ugye?

De máris látja, hogy tévedett. A fénykép Korvin Ottóék kivégzését ábrázolja 1919-ben. Pedig milyen ismerős volt...

A felhőtlenül ragyogó szemek azért itt-ott belekapnak egy-egy szóba, újságcímbe, elnézegetik Biró Dezső kalapácsos emberét, olvassák a két fiatal Vadas fiú kivégzéséről szóló gyászjelentést, nézegetik a különös formájú pártjelvényeket.

Egy kislány közelhajaiba az egyik üveglaphoz Schönherz Zoltán búcsúlevelét olvassa: „...Abban a hitben halok meg, hogy tudom, munkám nem volt hiába voló. Ha mégegyszer születnék, és újból élnék, akkor se tudnék másképpen élni. Ahogy éltem, úgy halok meg...”

A sor végül is újra a kijáratához ér vissza és a gyerekek — mint ahogy jöttek — kiviharzanak a teremből nagy csendet hagyva maguk után. Egy lemaradt kislány még megtorpan egy percre az udvaron, nézi a hatalmas természetű őszhajú embert, aki levett kalappal, lehajtott fővel áll az egyik fal előtt, oldalán a kis vékony asszonnyal, s elkezdli betűzni ő is a tűzpiros szekfükkel koszorúzott márványtáblát: „... Itt ezen a helyen végezték ki...” — de azután abba hagyja és mintha csak a sötét múlt ijesztő árnya elől futna, kiszalad a többiek után a kapun...

T. Kiss Klementin